

บทที่ 1

การประถมศึกษา

ความหมายของการประถมศึกษา

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973) ได้กล่าวไว้ใน *Dictionary of Education* ว่าการศึกษามีความหมาย 2 นัย คือ

1) ระยะเวลาของการศึกษาในระบบ เริ่มตั้งแต่วัยเด็กประมาณ 5-7 ขวบ และสิ้นสุดลงประมาณวัยรุ่น และบางที่ก็รวมเอาเด็กเล็กและเด็กอนุบาลเข้าไว้ด้วย หรือสิ้นสุดลงในระดับ 6 ในระบบ 6-6 และ 6-3-3 ซึ่งเป็นระบบที่ใช้กันทั่วไป

2) การจัดโครงการทางการศึกษาที่เกี่ยวกับการศึกษาขั้นต้น หรือการศึกษาทั่วไป รวมทั้งการจัดทักษะ เนื้อหา ข้อเท็จจริง และเจตคติ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับสมาชิกทุกคนในสังคมต่างจากมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาที่มีการเน้นเฉพาะในเนื้อหาและมีการคัดเลือกผู้เรียน

สมาน แสงมลิ (2515, 72) ได้ให้ความหมายของการประถมศึกษาไว้ว่า

การประถมศึกษาเป็นการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์ หรือการศึกษาพื้นฐานที่ทุกคนจะต้องมีความรู้ขั้นต่ำในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดีของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบอบประชาธิปไตยซึ่งประชาชนมีส่วนมีเสียงในการปกครองประเทศ

สมพร สุทัศนีย์ (2525, 1) กล่าวว่า การประถมศึกษา หมายถึง การให้การศึกษาระดับต้นหรือเบื้องต้นแก่เด็ก เช่น ให้อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น และมีความหมายกว้างรวมถึงการฝึกฝนอบรม จัดเวลาให้เด็กพัฒนาในด้านต่าง ๆ ครบทุกด้าน เพื่อให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ เช่น มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ รู้จักปรับตัวให้อยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างเป็นสุข

เมล, มิล และ ดักกลาส (Mehl, M; Mills, H; & Douglass, H., 1950, 4-5) ได้กล่าวถึงการประถมศึกษาว่า หมายถึง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้นักเรียนสามารถ

อ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น หรือที่เรียกว่า 3 R's อันได้แก่ Reading, Writing, Arithmetic ซึ่งรวมถึงการจัดประสบการณ์ที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน คือ ร่างกาย จิตใจ-อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนที่มีทั้งครู เป็นศูนย์กลางและการที่นักเรียนได้เล่นอิสระ ได้ทำกิจกรรมสร้างสรรค์ทางด้านดนตรี และ ศิลปะ เพื่อให้นักเรียนเกิดความทราบซึ้งและสุนทรียศาสตร์ อันเป็นรากฐานของความมั่นคง ทางจิตใจควบคู่ไปกับพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ได้กล่าวถึงการประถมศึกษาว่าเป็นการศึกษา ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และสามารถคงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิด คำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัย และสามารถดำรงตนเป็นพลเมือง ดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 กล่าวถึงการศึกษาระดับประถม- ศึกษาว่า เป็นการศึกษาที่มุ่งวางรากฐาน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้ง ในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้สามารถอ่านออก เขียน และคำนวณได้ (พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ, ม.ป.ป., 34)

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า การประถมศึกษาหมายถึง การจัดการ ศึกษาให้ผู้เรียนพัฒนาในทุก ๆ ด้าน และเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน สามารถอ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้ และสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบ ประชาธิปไตย

ความมุ่งหมายของการประถมศึกษา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เจ็ด พ.ศ. 2535 - พ.ศ. 2539 เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษาและสาธารณสุข ได้กล่าวถึงความมุ่งหมาย ของการประถมศึกษาไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

- เร่งรัดการจัดการศึกษาภาคบังคับ (6 ปี) ได้ครอบคลุมประชากรในกลุ่มอายุ โดยเฉพาะเด็กในชนบทห่างไกล เด็กที่เคลื่อนย้ายตามผู้ปกครองไปทำงานยังที่ต่าง ๆ โดย เน้นในเรื่องต่อไปนี้

- ขยายและพัฒนารูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมแก่เด็กผู้ด้อยโอกาสในชนบทที่ห่างไกล ในชุมชนแออัด เด็กที่มีความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ รวมทั้งเด็กและเยาวชนปัญญาเลิศ หรือเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

- ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนเพื่อลดอัตราการออกกลางคัน และตกชั้น ตลอดจนพัฒนาระบบการส่งต่อนักเรียนให้ได้ผลอย่างจริงจัง

- ทบทวนและปรับปรุงวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

- แก้ไข ปรับปรุง กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการเข้าศึกษาและหลังการศึกษาภาคบังคับ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับทะเบียนราษฎรและระเบียบการไม่อนุญาตให้เด็กที่จบประถมศึกษาที่อายุต่ำกว่า 15 ปี เข้ารับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นต้น

สมพร สุทัศนีย์ (2525, 2) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการประถมศึกษาดังนี้

1. ให้เด็กมีความรู้ ทักษะเบื้องต้น เช่น อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น ฯลฯ
2. ให้มีทักษะในการใช้ภาษาสื่อความหมายได้ดีขึ้น
3. ให้รู้จักวิทยาศาสตร์เบื้องต้นและเทคโนโลยีที่ง่ายและเหมาะสมมาใช้ในการดำรงชีวิต

4. ให้รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และประหยัด
5. ให้มีความรู้พื้นฐานเพื่อเตรียมตัวในการเรียนต่อ
6. ให้มีทักษะเบื้องต้นในการประกอบอาชีพ
7. ให้มีความรู้และทักษะในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้
8. รู้จักรักใคร่สามัคคีในหมู่พวกพ้อง

หลักการประถมศึกษา

สุนทร จันทตรี (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงหลักการของการประถมศึกษาไว้

3 ประการด้วยกัน คือ

1. เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ให้ความรู้ขั้นต้นทั่ว ๆ ไป ที่สมาชิกทุกคนในสังคม

ควรจะรู้และปฏิบัติได้ เช่น อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น เข้าใจสภาพแวดล้อมและสังคมที่ตนอาศัยอยู่และเป็นพลเมืองดี ซึ่งความรู้ในระดับขั้นตอนนี้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เพราะส่วนใหญ่อยู่ในวัย 6-12 ปี มีความสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งเหล่านี้และเตรียมคนเพื่อให้พร้อมที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. เป็นการศึกษาที่จัดให้กับทุกคนในสังคมที่เรียกว่า การศึกษาภาคบังคับ เพราะเมื่อเด็กถึงวัยประถมศึกษาอายุประมาณ 5-7 ปีเป็นต้นไป ก็ต้องเข้าเรียนทุกคน ทั้งนี้ เพื่อให้การศึกษาช่วยสร้างสรรค์ให้พลเมืองทุกคนเป็นบุคคลที่มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมตามที่สังคมต้องการ

3. เป็นการศึกษาที่จัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและปัญหาของสังคม ดังต่อไปนี้

3.1 การประถมศึกษาต้องจัดให้สอดคล้องตามสภาพที่เป็นอยู่ของสังคม นั้น ๆ โดยเฉพาะส่วนที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามซึ่งอาจจะเป็นสภาพแวดล้อมหรือ วัฒนธรรม เป็นต้น

3.2 การจัดการประถมศึกษาเพื่อให้สมาชิกในสังคมรู้จักปรับปรุงแก้ไข ปัญหาหรือข้อบกพร่องของสังคมให้ดีขึ้นหรือหมดไป

3.3 การประถมศึกษาต้องทำให้ผู้เรียนในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของ สังคมมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่ดีงาม มีคุณค่า และมีประโยชน์แก่สังคมเพื่อ สังคมจะได้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ดังนั้น การประถมศึกษาจึงมีหน้าที่ให้บริการแก่สังคม 3 ด้าน คือ รักษาและ สืบทอดสิ่งที่ดีงามไว้ แก้ไขปัญหาหรือข้อบกพร่องของสังคม และช่วยสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม มีคุณค่าให้แก่สังคม เพื่อสังคมจะได้เจริญก้าวหน้า ถ้าเราสามารถจัดการประถมศึกษาให้มี ลักษณะดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพก็จะทำให้สังคมนั้นเจริญก้าวหน้า มีเอกลักษณ์ของตน เป็นสังคมที่มีปัญหาน้อยที่สุด และสมาชิกในสังคมมีความสุข

วิวัฒนาการของการประถมศึกษา แบ่งได้ตามลำดับ ดังนี้

1. การศึกษาของไทยสมัยโบราณ (ก่อน พ.ศ. 1780 – พ.ศ. 2411)

- 1.1 การศึกษาศัมัยสุโขทัย
- 1.2 การศึกษาศัมัยอยุธยา
- 1.3 การศึกษาศัมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น
2. การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2412-พ.ศ.2474)
3. การศึกษาศัมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2475-พ.ศ.2491)
4. การศึกษาศัมัยพัฒนาการศึกษา (พ.ศ. 2492 – ปัจจุบัน)

1. การศึกษาของไทยสมัยโบราณ (ก่อน พ.ศ. 1780 – พ.ศ. 2411)

1.1 การศึกษาศัมัยสุโขทัย

เป็นการศึกษาแบบสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี ถ่ายทอดกันต่อมาในลักษณะเดิม ๆ การศึกษาเป็นหน้าที่ของราษฎรจะต้องขวนขวายหาเอง การศึกษาในยุคนี้มีวัดและวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน สถานศึกษาส่วนใหญ่ คือ บ้าน สถานศึกษาอื่น ได้แก่ สำนักสงฆ์ สำนักปราชญ์ราชบัณฑิต และราชสำนัก การจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ส่วนวิชาที่สอน ได้แก่ ความรู้สามัญ วิชาชีพ วิชาจริยศึกษา และวิชา ศิลปป้องกันตัว

- พ.ศ. 1826 พ่อขุนรามคำแหงได้คิดประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใหม่ เพราะเห็นว่าตัวหนังสือไทยที่เราดัดแปลงมาจากตัวหนังสือมอญและขอมนั้น ยังไม่สะดวกในการเขียน พระองค์ได้คิดประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใหม่ โดยดัดแปลงแก้ไขสิ่งที่บกพร่องต่าง ๆ ให้เรียบร้อยยิ่งขึ้น หนังสือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ขึ้นใหม่นี้ได้แพร่หลายเป็นที่นิยมในระหว่างคนไทย และเป็นรากฐานแห่งการอักษรศาสตร์ตลอดมาจนปัจจุบันนี้

1.2 การศึกษาศัมัยอยุธยา

- ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การศึกษาด้านภาษาศาสตร์และวรรณคดีเจริญรุ่งเรืองมาก มีแบบเรียนภาษาไทยเล่มแรก คือ จินตามณี ส่วนวรรณคดีสำคัญ ๆ หลายเล่มได้เกิดในสมัยนี้ เช่น เสือโคคำฉันท์ สมุทรโฆษคำฉันท์ อนิรุทธิ์คำฉันท์ กำสรวลศรีปราชญ์ เป็นต้น

- สถานศึกษาเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย คือ บ้าน วัด สำนักราชบัณฑิต และ

ราชสำนัก มีที่ต่างออกไปอีกแห่งหนึ่งก็คือ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีโรงเรียนมิชชันนารีเกิดขึ้น เป็นโรงเรียนที่ชาวตะวันตกได้เข้ามาสร้างไว้เพื่อเผยแพร่วิทยาการ และขณะเดียวกันก็สอนวิชาสามัญไปด้วย

วิชาที่สอนคล้ายคลึงกับสมัยสุโขทัย ได้แก่

1. วิชาสามัญ ได้แก่ การอ่าน เขียน เลข ใช้แบบเรียนภาษาไทยชื่อ จินตามณี
2. วิชาชีพ ยังคงเรียนรู้กันภายในวงศ์ตระกูลสำหรับเด็กชาย ผู้สอน คือ

พระสงฆ์ วิชาที่เรียน ได้แก่ วาดเขียน แกะสลัก และช่างฝีมือต่าง ๆ ส่วนเด็กหญิงก็เรียนรู้จากพ่อแม่ วิชาที่เรียน ได้แก่ เย็บปักถักร้อย ประดิษฐ์ดอกไม้ ทำอาหาร จีบหมากจีบพู่ ทำเครื่องอบผ้าของหอม

ในระยะหลัง มีการเรียนวิชาชีพขั้นสูงด้วย เช่น คาราศาสตร์ การทำน้ำประปา การทำปืน การศึกษาด้านพาณิชย์ แพทยศาสตร์ ตำรายา การก่อสร้าง ตำราอาหาร เป็นต้น

3. ด้านอักษรศาสตร์ มีการศึกษาด้านอักษรศาสตร์ วรรณคดีหลายเล่ม เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ กำสรวลศรีปราชญ์ เป็นต้น นอกจากการสอนภาษาไทยมีการสอนภาษาบาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เขมร พม่า มอญ จีน

4. วิชาจริยศึกษา ยังคงเป็นไปเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัยในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เน้นการศึกษาด้านพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ทรงกวัดขันในเรื่องการศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มาก ถึงกับกำหนดว่าผู้ชายไทยที่จะเข้ารับราชการทุกคนจะต้องเคยผ่านการบวชเรียนมาแล้ว เกิดประเพณีผู้ชายจะต้องเข้าอุปสมบทเมื่อมีอายุครบ 20 ปี สมเด็จพระนารายณ์ทรงให้เสรีภาพไม่กีดกันศาสนา ทรงอุปถัมภ์ค้ำชูพวกสอนศาสนาต่าง ๆ เพราะทรงเห็นว่าศาสนาทุกศาสนาต่างสอนให้คนเป็นคนดีทั้งนั้น

5. วิชาพลศึกษา ยังดำเนินไปตามแบบเดิมเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย

1.3 การจัดการศึกษาในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

การจัดการศึกษาในยุคนี้ยังคงดำเนินไปเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา คือ เรียนที่วัด มีวัดเป็นผู้จัดการศึกษา วัดและบ้านยังคงมีหน้าที่อบรมเด็ก มีรัฐคอยช่วยเหลือบ้างพอสมควร การศึกษาเล่าเรียนยังไม่มีการบังคับซึ่งพอสรุปการจัดการศึกษาในแต่ละรัชสมัยได้ดังนี้

การจัดการศึกษา

1. รัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นระยะเก็บรวบรวมสรรพตำราจากแหล่งต่าง ๆ ที่รอดพ้นจากการทำลายของพม่า
2. รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงส่งคายนาพระไตรปิฎก
3. รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีชาวยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส โปรตุเกส เข้ามาติดต่อค้าขาย พระองค์ทรงส่งเสริมการศึกษาทั้งวิชาสามัญ โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ จริยศาสตร์ ทรงตั้งโรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวังเพื่อใช้เป็นที่ให้การศึกษาด้วย
4. รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้จารึกวิชาความรู้สามัญ และอาชีพในแผ่นศิลาประดับไว้ตามระเบียบวงวัดพระเชตุพน ซึ่งวัดนี้ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย มีการใช้หนังสือไทยชื่อ ประถม ก กา และ ประถม มาลา ซึ่งเป็นแบบเรียนเล่มที่สองต่อจากจินดามณี ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยพระโหราธิบดี
5. รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวยุโรป และอเมริกัน เริ่มมาติดต่อค้าขาย สอนศาสนาและนำวิทยาการใหม่ ๆ มาเผยแพร่และปรับใช้ในประเทศไทยมากขึ้น มีตำราเรียนธรรมดาเกิดขึ้น 5 เล่ม คือ หนังสือประถม ก กา สุบินทกุมาร ประถมมาลา ประถมจินดามณี เล่ม 1 และ ประถมจินดามณี เล่ม 2

สรุปการศึกษาไทยสมัยโบราณ (ก่อน พ.ศ. 1780-พ.ศ. 2411)

1. เป็นการจัดการศึกษารูปนัย การศึกษาไทยสมัยโบราณขึ้นอยู่กับวัด ซึ่งอบรมให้เป็นคนดี มีศีลธรรม วงเป็นแหล่งรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิต จึงจัดการศึกษาได้อย่างกว้างขวางทั้งด้านพุทธศึกษา จริยศึกษา อาชีวศึกษา
2. หลักสูตร ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับครูผู้สอนเป็นสำคัญ ประกอบด้วยความต้องการของผู้เรียน และลักษณะวิชาที่ถ่ายทอด พอจะแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ
 - 2.1 ขั้นต้น พระจะสอนให้ศิษย์รู้จักการอ่าน การเขียนภาษาไทย ตลอดไปถึงอักษรขอมและภาษามครด้วย
 - 2.2 ขั้นกลาง ก็สอนให้ความรู้ด้านศิลปวิทยาเพื่อการครองชีพ เช่น วิชา

ช่างต่าง ๆ อบรมสั่งสอนให้เป็นผู้มีศีลธรรม รู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม

2.3 **ชั้นสูง** จะสอนวิชาการด้านอักษรศาสตร์ คือ ความรู้ด้านโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน วิชาโหราศาสตร์ และไสยศาสตร์ เป็นต้น

3. **แบบเรียน** อาศัยคัมภีร์ทางศาสนา สมัยสมเด็จพระนารายณ์เริ่มใช้หนังสือจินดามณี ต่อมาก็มีประถม ก กา และประถมมาลา

4. **สถานที่เรียน** ไม่น่านอน ส่วนใหญ่จะเป็นวัด อาจเป็นศาลาการเปรียญ หอฉัน วิหาร ในวังก็อาจเป็นพระตำหนัก ส่วนบ้านก็อาจเป็นลานบ้านหรือครัวก็เป็นได้

5. **ครู** ขึ้นอยู่กับสำนักการศึกษา อาจเป็น พระภิกษุ ปราชญ์ราชบัณฑิต ช่างวิชาชีพต่าง ๆ และบิดามารดา

6. **นักเรียน** ขึ้นอยู่กับสำนักการศึกษา กล่าวคือ

บ้าน ก็เป็นบุตรหลานชาวบ้านทั้งหญิงชาย

วัด บุตรหลานชายชาวบ้าน ภิกษุสามเณร

วัง ราชโอรส ธิดา บุตรหลานเจ้านายที่ถวายตัวเพื่อเข้ารับราชการ

7. **การวัดผล** ไม่มีระเบียบแบบแผน เน้นความจำ ผลงานและความสามารถในการประกอบอาชีพ

2. การศึกษาไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2412 – พ.ศ. 2474)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นสมัยปฏิรูปและพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามระบบสากล การจัดการศึกษามุ่งให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศและประชาชนทั่วไป เริ่มจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน (Formal Education) มีโครงการศึกษาชาติ มีโรงเรียนเกิดขึ้นในวังและในวัด มีการกำหนดวิชาที่เรียน มีการเรียนแบบสอบไล่ และมีทุนหลวงไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ

1. **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการศึกษา** คือ

1.1 การปรับปรุงแนวคิดในด้านการจัดการศึกษาเนื่องจากการนำวิทยาการจากคณะมิชชันนารีในด้านการแพทย์ การพิมพ์หนังสือและระบบโรงเรียนของนักสอนศาสนาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.2 ภัยจากการคุกคามของประเทศมหาอำนาจในต้นศตวรรษที่ 19 ลัทธิจักรวรรดินิยมกำลังขยายอำนาจมาในประเทศต่าง ๆ ทางเอเชีย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าวิธีผ่อนปรนทางการทูตที่เคยใช้ในสมัยรัชกาลที่ 4 จะไม่ใช่ทางออกที่ดี แต่จำเป็นต้องมีวิธีการต่อรองกับประเทศทางตะวันตกโดยการปรับปรุงประเทศให้เจริญเช่นเดียวกับประเทศทางตะวันตก ต้องมีการวางรากฐานพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง (เกษม และ นีออน, 2511)

1.3 ความต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ามารับราชการ จึงจำเป็นต้องจัดตั้งโรงเรียนที่มีระเบียบแบบแผนขึ้น

1.4 โครงสร้างของสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปโดยมีการเลิกทาส มีการติดต่อค้าขายกับชาวตะวันตกมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงการศึกษาเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น

2. วัฒนาการของการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ

1) การจัดตั้งโรงเรียน

- พ.ศ. 2414 ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง มีจุดประสงค์ที่จะฝึกคนเข้ารับราชการ โดยมีการสอน “หนังสือไทยสอนคิดเลขและขนบธรรมเนียมราชการ” โดยมี พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารียงกูร) ในขณะที่หลวงสารประเสริฐเป็นอาจารย์ใหญ่

- ได้จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง ตั้งขึ้นเนื่องจากแรงผลักดันทางการเมืองไทยจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเพื่อจะได้เจรจากับมหาอำนาจตะวันตก และได้ส่งนักเรียนไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษโดยเฉพาะทางวิชาครู

- พ.ศ. 2423 ตั้งโรงเรียนสุนันทาลัยในพระบรมมหาราชวังเป็นโรงเรียนสำหรับสตรีและดำเนินการโดยมีคณะกรรมการ

- พ.ศ. 2424 ปรับปรุงโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบให้เป็นโรงเรียนนายทหารมหาดเล็ก (ต่อมาได้กลายเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2453 และเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ

พ.ศ. 2459)

- พ.ศ. 2425 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนแผนที่ยี่ขึ้น
- พ.ศ. 2427 ทรงตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นตามวัดใน

กรุงเทพฯ หลายแห่ง แห่งแรกคือ โรงเรียนวัดมหรณพาราม

- พ.ศ. 2432 ตั้งโรงเรียนแพทย์ขึ้น เรียกว่า โรงเรียนแพทยากร ตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำหน้าโรงพยาบาลศิริราช ใช้เป็นที่สอนวิชาแพทย์แผนปัจจุบัน

- พ.ศ. 2435 ประกาศตั้ง “โรงเรียนมูลศึกษา” ขึ้น ในวัดทั่วไปทั้งในกรุงและหัวเมือง โดยประสงค์จะขยายการศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทยให้แพร่หลาย และเป็นแบบแผนยิ่งขึ้น

- ปีเดียวกันคือ พ.ศ. 2435 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นแห่งแรกที่ตำบลโรงเรียนเด็ก ต่อมาย้ายไปอยู่วัดเทพศิรินทร์

- พ.ศ. 2437 นักเรียนฝึกหัดครูชุดแรก 3 คน สำเร็จการศึกษาได้รับประกาศนียบัตรเป็นครูสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- พ.ศ. 2449 ย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูซึ่งตั้งอยู่ที่วัดเทพศิรินทราวาสไปรวมกับโรงเรียนฝึกหัดครู ฝั่งตะวันตก (บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา) ปรับปรุงหลักสูตรให้สูงขึ้นเป็นโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ สอนหลักสูตร 2 ปี รับนักเรียนที่สำเร็จมัธยมศึกษา

- พ.ศ. 2456 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูหญิงขึ้นเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย

2) การบริหารการศึกษา

เนื่องจากจำนวนโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งต่างหาก

- พ.ศ. 2430 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการ ให้โอนโรงเรียนที่สังกัดกรมทหารมหาดเล็กมาทั้งหมด ให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพเป็นผู้บัญชาการอีกตำแหน่งหนึ่ง

- พ.ศ. 2432 รวมกรมศึกษาธิการเข้าไปอยู่ในบังคับบัญชาของกรมธรรมการ

- พ.ศ. 2435 ประกาศตั้งกระทรวงธรรมการ มีเจ้าพระยา
ภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เป็นเสนาบดี มีหน้าที่จัดการศึกษา พยาบาล พิพิธภัณฑน์ ศาสนา

3) การจัดแบบเรียนหลักสูตรและการสอบไล่

- พ.ศ. 2414 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เรียบเรียงแบบเรียนหลวงชั้น 1 เล่ม คือ ชุคมูลบทบรรพกิจ เพื่อใช้เป็นหลักสูตรวิชาชั้นต้น

- พ.ศ. 2427 กำหนดหลักสูตร “ชั้นประโยคหนึ่ง” โดยอนุโลมตามแบบเรียนหลวงหกเล่ม นับเป็นปีแรกที่ทำให้มีการสอบไล่วิชาสามัญ

- พ.ศ. 2428 กำหนดหลักสูตร “ชั้นประโยคสอง” ซึ่งเป็นหลักสูตรเกี่ยวกับวิชาสามัญศึกษา หมายถึง ความรู้ต่าง ๆ ที่ต้องการใช้สำหรับเสมียนในราชการพลเรือนตามกระทรวงต่าง ๆ

- พ.ศ. 2431 กรมศึกษาธิการจัดทำแบบเรียนเร็วขึ้นใช้แทนแบบเรียนหลวงชุดเดิม ผู้แต่ง คือ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ) 1 ชุด มี 3 เล่ม

- พ.ศ. 2433 ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิชา พ.ศ. 2433 มีผลทำให้หลักสูตรภาษาไทย แบ่งออกเป็น 3 ประโยค หลักสูตรภาษาอังกฤษ แบ่งออกเป็น 6 ชั้น

- พ.ศ. 2434 ได้แก้ไขการสอบไล่จากเดิมปีละครั้งเป็นปีละ 2 ครั้ง เพื่อไม่ให้นักเรียนเสียเวลานานเกินไป

3. การจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา

1.1 พระบรมราโชบายในการปกครองประเทศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แบ่งออกได้เป็น 2 ประการคือ

ก. การพัฒนาประเทศ ให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศ เช่น การเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 และส่งทหารไปร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรยุโรป ก็เพื่อแสดงเกียรติภูมิและความเท่าเทียมกับนานาชาติ

ข. การสร้างความรู้สึกรักชาตินิยมในหมู่ประชาชนชาวไทย

และสาระสำคัญของอุดมการณ์ชาตินิยมก็คือ ความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อ พระมหากษัตริย์ และความยึดมั่นในพุทธศาสนา

1.2 การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงศึกษา วิชาการจากต่างประเทศ และเมื่อเสด็จกลับมาแล้วพระองค์ได้ทรงนำเอาแบบอย่างและ วิธีการที่เป็นประโยชน์มาใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการศึกษา เช่น ทรงนำเอาวิชาลูกเสือ จากประเทศอังกฤษเข้ามาจัดตั้งกองเสือป่า พระองค์ทรงเป็นนักปราชญ์ ทรงแปลวรรณคดี ต่างประเทศเป็นภาษาไทย และทรงนิพนธ์วรรณคดีไว้หลายเรื่อง

1.3 ปัญหาสืบเนื่อง จากผลการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่

ก. คนส่วนมากที่ได้รับการศึกษา มีความรู้และแนวคิด เกี่ยวกับการปกครองประเทศในระบอบรัฐธรรมนูญในระบอบรัฐสภา มีความปรารถนาจะ เปลี่ยนแปลงการปกครองไปเป็นระบอบประชาธิปไตย

ข. ปัญหาอันเกิดจากคนล้นงานและคนละทิ้งอาชีพและ ถิ่นฐานเดิมเพราะการจัดการศึกษาไม่ได้สัดส่วนกัน และคนมุ่งที่จะหันเข้าสู่อาชีพราชการ มากเกินไป

2) วิวัฒนาการของการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 6

เหตุการณ์สำคัญทางการศึกษาในรัชสมัยนี้ มีดังนี้

- พ.ศ. 2453 ประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อฝึกคนเข้ารับราชการตามกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เมื่อเสด็จเสวยราชสมบัติ 6 ปีแล้ว คือ ใน พ.ศ. 2459 ก็ประกาศยกฐานะโรงเรียน ข้าราชการพลเรือนนี้ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของ ประเทศไทย

- พ.ศ. 2454 - ตั้งกองลูกเสือหรือเสือป่าขึ้นเป็นครั้งแรก
 - การวางโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2458 โดยมุ่งให้ประชาชนมีความรู้ทางด้านการทำงานหาเลี้ยงชีพตามอัธยาศัยของตน พยายามที่จะเปลี่ยนค่านิยมของประชาชนไม่ให้มุ่งที่จะเข้ารับราชการอย่างเดียว

- พ.ศ. 2461 - ปรับปรุงและขยายการฝึกหัดครู โอนกลับมาขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการเดิมเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน

- ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์

- พ.ศ. 2464 - ปรับปรุงโครงการศึกษาชาติ โดยวางโครงการศึกษาขึ้นใหม่ ส่งเสริมให้ทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างอื่นนอกเหนือจากการทำราชการ

- ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา บังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุ 7 ปีบริบูรณ์ หรืออย่างช้าปีที่ 8 ให้เรียนอยู่ในโรงเรียนจนถึงอายุ 14 ปีบริบูรณ์ หรืออย่างช้าปีที่ 15 โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน มีการเรียกเก็บเงินศึกษาพลีจากประชาชนคนละ 1-3 บาท เพื่อนำไปใช้จ่ายในการจัดดำเนินการประถมศึกษา

3) การจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา

1.1 ปัญหาการเมืองที่เกิดขึ้นภายในประเทศ มีกลุ่มผู้ตื่นตัวทางการเมืองในกรุงเทพฯ เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีการวิพากษ์วิจารณ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช

1.2 ปัญหาสืบเนื่องจากอิทธิพลจักรวรรดินิยมตะวันตก ซึ่งตกค้างมาตั้งแต่รัชกาลก่อน ๆ

1.3 ปัญหาสืบเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ในระหว่าง พ.ศ. 2463-2474 เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ จนเป็นเหตุให้รัฐบาลต้องตัดทอนรายจ่ายลง มีการยุบหน่วยงานและปลดข้าราชการออก

1.4 ปัญหาสืบเนื่องจากการประกาศใช้กฎหมายการศึกษา คือ พระราชบัญญัติประถมศึกษา ทำให้การศึกษาแพร่หลายออกไป แต่ขาดความพร้อมทางด้านงบประมาณการศึกษา

2. วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 7

มีเหตุการณ์สำคัญในด้านการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

- พ.ศ. 2469 เปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการ เป็น

กระทรวงธรรมการอย่างเดิม

- พ.ศ. 2473 ยกเลิกการเก็บเงินศึกษาพลีคนละ 1-3 บาทจากผู้ชายทุกคนที่มีอายุระหว่าง 16-60 ปี โดยใช้เงินจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอุดหนุนการศึกษาแทน

- พ.ศ. 2474 - ปรับปรุงกระทรวงธรรมการเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ ยุบกรมสามัญศึกษาในตอนนั้น กระทรวงธรรมการจึงมีหน่วยงานเพียง 3 หน่วย คือ กองบัญชาการ กองตรวจการศึกษากรุงเทพฯ และกองสุขาภิบาลโรงเรียน

- การยกเลิกระเบียบว่าด้วยการควบคุม

แบบเรียน

3. การศึกษามัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2475- พ.ศ. 2491)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา

นโยบายการจัดการศึกษาของคณะราษฎร

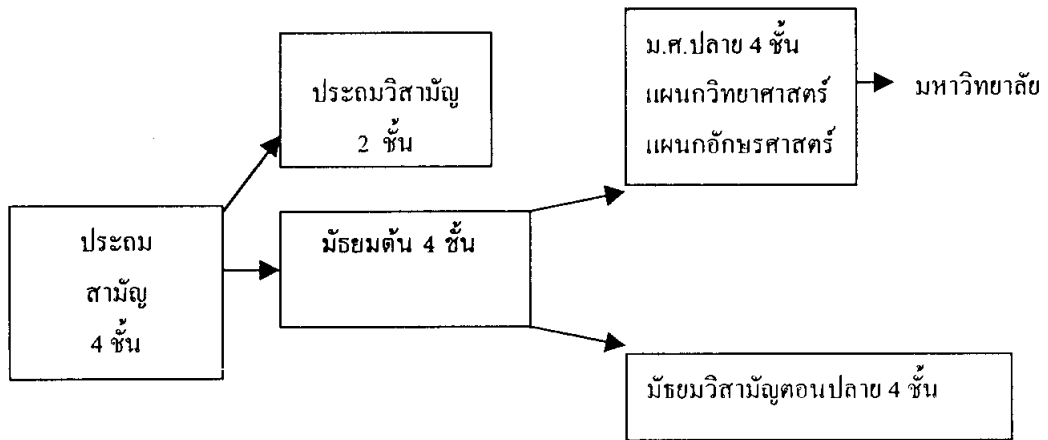
เมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้ว คณะราษฎรซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้วางเป้าหมายสำคัญหรืออุดมการณ์ของคณะราษฎร มีปรากฏอยู่ในหลัก 6 ประการ ข้อที่ 6 คือ “จะต้องให้การศึกษอย่างเต็มที่แก่ราษฎร” เพราะคณะราษฎรมีความเห็นว่าการที่จะให้ประชาชนเข้าใจเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ประชาชนให้ทั่วถึง เมื่อประชาชนมีการศึกษาดี ย่อมจะทำให้ประเทศชาติเจริญขึ้นด้วย

ได้มีการประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 ซึ่งมีสาระสรุปได้ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการศึกษา คือ ให้พลเมืองไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาควรแก่อัตภาพ คือ ตามภูมิปัญญา และทุนทรัพย์ เพื่อประกอบอาชีพที่จะเกิดประโยชน์แก่บ้านเมืองนับเป็นครั้งแรกที่มีการยอมรับสิทธิของสตรีในการศึกษาอย่างเป็นทางการ

2. ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 สาย คือ สายสามัญศึกษา และสายวิสามัญศึกษา (อาชีวะ) และแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ จริยศึกษา ได้แก่ การอบรมให้มีศีลธรรมอันดีงาม พุทธิศึกษา ได้แก่ วิชาที่ให้ปัญญาความรู้ และ พลศึกษา ได้แก่ การฝึกหัดให้มีร่างกายแข็งแรง

3. ระบบชั้นเรียน

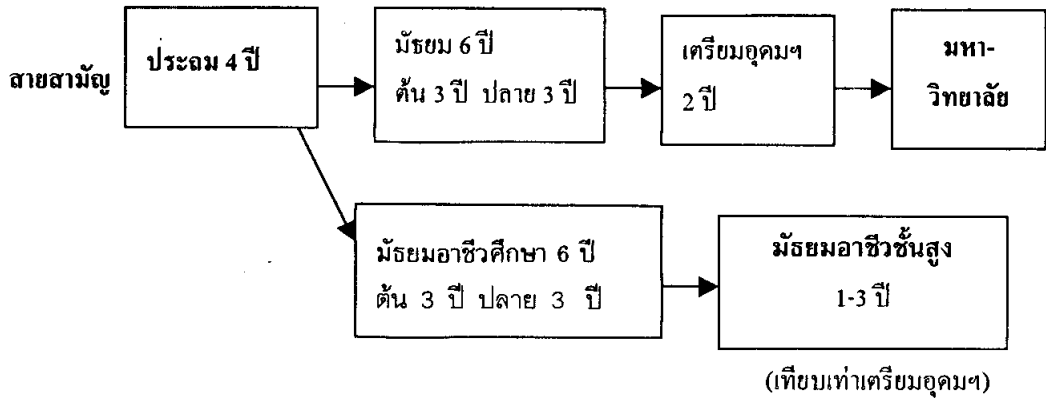

สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

- พ.ศ. 2478 ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาเพิ่มเติม โดยได้เพิ่มโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นอีก 1 ประเภท คือ โรงเรียนเทศบาล และได้แบ่งโรงเรียนประชาบาลออกเป็น 2 ประเภท คือ

- (1) โรงเรียนที่ประชาชนจัดตั้งขึ้น
- (2) โรงเรียนที่นายอำเภอจัดตั้งขึ้น

- พ.ศ. 2479 ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ โดยเน้นจุดมุ่งหมายให้พลเมืองได้รับการศึกษา เพื่อให้สามารถทำหน้าที่พลเมืองตามระบอบรัฐธรรมนูญ ได้เต็มที่ และเห็นว่าเวลาเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตามแผนฯ เดิมนานเกินไปถึง 12 ปี จึงลดลงเหลือ 10 ปี และได้เกิดโรงเรียนอนุบาลขึ้น

- พ.ศ. 2482 ปรับปรุงกระทรวงธรรมการให้มีกรมใหม่เกิดขึ้น 2 กรม คือ กรมวิชาการ และกรมสามัญศึกษา
- พ.ศ. 2483 มีการตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ และกองฝึกหัดครู
- พ.ศ. 2484 กระทรวงธรรมการเปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. 2486 กระทรวงศึกษาธิการรับโอนการประถมศึกษาจากเทศบาล
- พ.ศ. 2488 โอนการประถมศึกษาไปให้เทศบาลจัดทำต่อไปตามเดิม มีคำสั่งปิดโรงเรียนในส่วนกลาง เนื่องจากถูกโจมตีทางอากาศอย่างรุนแรง
- พ.ศ. 2485-2488 เป็นระยะสงครามโลกครั้งที่สอง การศึกษาต้องกระทบกระเทือนเป็นอันมากจากภัยสงคราม
- พ.ศ. 2488 ประกาศใช้พระราชบัญญัติครู
- พ.ศ. 2489 มีการเปิดสอนหลักสูตรชั้นเตรียมอุดมศึกษา
- พ.ศ. 2491 - มีการยกฐานะครู โรงเรียนประชาบาลและเทศบาล
 - ประเทศไทยสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก)
 - มีการจัดตั้งกองการต่างประเทศในสำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงศึกษาธิการ
 - ยกเลิกเก็บเงินค่าเล่าเรียนในโรงเรียนรัฐบาล

4. การศึกษาสมัยพัฒนาการศึกษา (พ.ศ. 2492-ปัจจุบัน)

- พ.ศ. 2491 ได้มีการยกฐานะครูประชาบาลจากลูกจ้างขึ้นเป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีผลทำให้

- (1) ครูมีฐานะมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจ และการงาน

- (2) ยกฐานะทางสังคมให้เท่ากับครูโรงเรียนรัฐบาลและข้าราชการอื่น ๆ

- (3) ทำให้ขวัญและกำลังใจในการทำงานดีขึ้นและลดปัญหาการขาดครูและการละทิ้งอาชีพครูไปทำงานอื่นได้เป็นอันมาก

- พ.ศ. 2494 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก คือ ได้ยกฐานะกองโรงเรียนประชาบาลขึ้นเป็นกรมประชาศึกษา และต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นกรมสามัญศึกษา รับผิดชอบโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ และได้มีการประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494 มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการให้ผู้เรียนที่จบชั้นประถมปีที่ 4 แต่อายุยังไม่ถึง 14 ปีบริบูรณ์ อยู่ในโรงเรียนต่อไป เพื่อให้เด็กอยู่ในโรงเรียนนานถึง 7 ปี จึงจัดชั้น มัธยมศึกษา 3 ปี ให้เป็นพิเศษ เน้นอาชีพศึกษา แต่มัธยมสามัญเดิมเรียกว่า มัธยมวิสามัญฯ (สังกัดกรมวิสามัญศึกษา) เพราะไม่จำเป็นที่ทุกคนจะต้องเรียนในชั้นนี้และที่สำคัญอีกประการหนึ่งแผนการศึกษาฯ ฉบับนี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ส่วน โดยเพิ่มหัตถศึกษาเข้ามา หัตถศึกษา คือ การสอนให้มีความเคยชิน และมีความขยันหมั่นเพียรในการใช้มือปฏิบัติงาน เพื่อเป็นรากฐานของการประกอบสัมมาอาชีพ

- นอกจากนี้องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้เข้ามาช่วยปรับปรุงการศึกษาที่จังหวัดฉะเชิงเทรา และได้มีการประชุมค้นคว้าอบรมเรื่องการศึกษาประชาบาลขึ้นในกรุงเทพฯ ทำให้แนวคิดเรื่องการศึกษาแผนใหม่เริ่มแผ่ขยายเข้ามาสู่ประเทศไทยตามหลักของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ที่เรียกว่า ลัทธิพัฒนาการ (Progressivism)

- พ.ศ. 2497 จัดตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นโดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยอินเดียนาแห่งสหรัฐอเมริกา ทำให้แนวคิดการจัดการศึกษาแบบสหรัฐอเมริกาแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

- การปฏิบัติเมื่อเดือนตุลาคม 2501 และการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมเข้ามาใช้

■ การปฏิวัติเมื่อเดือนตุลาคม 2501 หัวหน้าคณะปฏิวัติได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแผนการศึกษาขึ้น ซึ่งต่อมาได้ยุบเลิกและจัดตั้งสภาการศึกษาขึ้นมาแทนสถานที่ได้พิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ขึ้นมา เป็นผลให้การศึกษาในระยะหลังได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การศึกษาได้ขยายตัวขึ้นทุกระดับชั้นเพราะประเทศกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้พลเมืองได้รับการศึกษาดำเนิน เพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสามารถเพิ่มรายได้ของตนเอง และจะเป็นการยกฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศให้สูงขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงได้มีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ขึ้นมา ต่อมา มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) การจัดการศึกษาในปัจจุบันยึดแนวนโยบายจัดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินี้ด้วย โดยจัดทำเป็นแผนขึ้นมา เรียกว่า แผนพัฒนาการศึกษา

■ มีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการจัดการศึกษา โครงการวิจัยเพื่อปรับปรุงการศึกษาได้ถูกนำมาใช้ นอกจากนี้ยังได้รับเงินอุดหนุนจากธนาคารโลกในการดำเนินงานตามโครงการทดลองซึ่งโครงการใหม่เพื่อการศึกษาของเยาวชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น โครงการ RIT (Reduced Instructional Time)

เนื่องจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น จึงส่งผลให้มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาในวงการการศึกษา

วิวัฒนาการของการศึกษาสมัยพัฒนาการศึกษา

1) แผนการศึกษาชาติ มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ 3 ฉบับ ดังนี้ ฉบับที่ 1 คือ แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ฉบับที่ 2 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2503 และฉบับที่ 3 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2520 (ดูภาคผนวก)

2) ความช่วยเหลือจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ระหว่าง พ.ศ. 2494 - พ.ศ. 2503 กระทรวงศึกษาธิการได้รับความช่วยเหลือจาก UNESCO ในด้านโครงการปรับปรุงการศึกษา ส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยและ

จัดเตรียมอุปกรณ์การศึกษา มีการทดลองปรับปรุงการศึกษาที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อ พ.ศ. 2494 ตั้งศูนย์อบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี (ศ.อ.ศ.อ.) เมื่อ พ.ศ. 2497 โครงการฝึกหัดครูชนบท เมื่อ พ.ศ. 2500

3) การปรับปรุงหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดการศึกษาและความเคลื่อนไหวทางการศึกษาที่สำคัญ

- พ.ศ. 2495 - ประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม มีการตั้งกระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนาโอนไปสังกัดกระทรวง วัฒนธรรม ตั้งกรมวิชาการกรมสามัญศึกษา (เดิม) เปลี่ยนชื่อเป็น กรมวิสามัญศึกษา กรมประชาศึกษา เปลี่ยนเป็น กรมสามัญศึกษา

- แบ่งส่วนราชการในกรมอาชีวศึกษาใหม่ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และอาชีวศึกษาชั้นสูง

- ในปีเดียวกัน ได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯขึ้น

4) พ.ศ. 2503 ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ซึ่งมีสาระสำคัญคือ ขยายชั้นประถมศึกษาออกเป็น 7 ปี ยกเลิกเตรียมอุดมศึกษามาเป็นมัธยมศึกษาปีที่ 5 (ม.ศ. 5) แล้วเข้ามหาวิทยาลัย และถือว่าการศึกษาเป็นเรื่องเอกภาพ คือ ตามสติปัญญา ไม่เกี่ยวกับทุนทรัพย์หรือเรื่องอื่น ๆ นอกจากนั้นยังได้ประกาศใช้หลักสูตรใหม่ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดทางการศึกษาของสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก ตัวอย่างคือ จุดมุ่งหมายทั้ง 4 ประการ ของหลักสูตรประถมศึกษา ได้แก่

- (1) ความมุ่งหมายเกี่ยวกับความเจริญแห่งตน
 - (2) ความมุ่งหมายเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์
 - (3) ความมุ่งหมายเกี่ยวกับความสามารถในการครองชีพ
 - (4) ความมุ่งหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบตามหน้าที่พลเมือง
- อย่างไรก็ดี รายละเอียดก็มีลักษณะเป็นไทยอยู่ทั้งสิ้น

5) พ.ศ. 2505 ได้มีการโอนโรงเรียนประชาบาลในเขตเทศบาลไปให้เทศบาลจัดการตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาไปให้ท้องถิ่น

- หลังจากที่ได้ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ตลอดจน

หลักสูตรและแบบเรียนต่าง ๆ การจัดการศึกษาในระยะต่อมาก็เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ในรายละเอียดและวิธีปฏิบัติ เพื่อให้บังเกิดผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจและวิชาการ ที่ เปลี่ยนไปในปัจจุบันมากกว่า

- หลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นักการศึกษาและประชาชนมีความคิดว่าการศึกษามีอยู่ไม่นิ่งไม่สอดคล้องกับ สภาพปัจจุบันเสียแล้ว เพราะสภาพสังคมไทยและวิทยาการต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงการศึกษาให้เหมาะสมกับกาลสมัย จึงได้ตั้ง คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาขึ้นมาพิจารณาแนวทางในการจัดการศึกษา มี ผลงานออกมา 1 เล่ม สรุปใจความได้ว่า “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม”

6) พ.ศ. 2520 ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ ฉบับปัจจุบันซึ่งเน้นการศึกษา เป็นกระบวนการต่อเนื่องกันตลอดชีวิต ทำให้เกิดมี “การศึกษานอกระบบ” ขึ้นเป็นครั้งแรก และได้ลดระดับชั้นประถมศึกษาเหลือ 6 ปี

7) พ.ศ. 2521 ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521

สาเหตุที่มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร มีดังนี้

(1) เพื่อให้เหมาะสมและทันกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง ของไทยในปัจจุบัน

(2) เพื่อให้ก้าวหน้าทันกับวิทยาการของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมากมาย

(3) เพื่อให้มีลักษณะเป็นไทยที่มีความเป็นตัวของตัวเองมากยิ่งขึ้น ลดการ เลียนแบบหลักสูตรต่างประเทศ

(4) เพื่อเปลี่ยนวิธีสอนของครูจากยึดแบบเรียนเป็นหลักสูตร และนิยมใช้วิธี สอนแบบบรรยายมาเป็นให้ยึดหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรเป็นหลัก และใช้วิธี สอนหลาย ๆ แบบ ให้เหมาะสมกับความมุ่งหมาย นอกจากนี้มีการบูรณาการเนื้อหาให้ คล้ายกับชีวิตจริงของ

8) ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจากหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 เป็นหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

สรุปลักษณะการศึกษาสมัยพัฒนาการศึกษา (พ.ศ. 2492-ปัจจุบัน)

(1) เป็นยุคที่เราหันมารับอิทธิพลแนวคิดทางการศึกษาจากสหรัฐอเมริกา จึงเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญอีกช่วงหนึ่ง พอสรุปได้ดังนี้

- การศึกษา คือ การมีประสบการณ์ จึงเน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by doing) ผลทำให้การเรียนการสอนต้องมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ไม่ใช่ฟังบรรยายหรือเน้นการท่องจำเป็นส่วนใหญ่

- ให้นักเรียนได้พัฒนาครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ พัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ-อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

- เปลี่ยนระบบการประเมินผลจากร้อยละมาเป็นหน่วยกิตและให้เกรดแทน

- ผู้เรียนมีเสรีภาพมากขึ้น ให้อำนาจแก่นักเรียนว่าหากความรู้ด้วยตนเองมากกว่าการจำจากสิ่งที่ครูสอน

(2) เป็นการปรับปรุงแนวคิดการจัดการศึกษาแบบสหรัฐอเมริกาให้รัดกุมชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้มากยิ่งขึ้นเท่านั้น จากหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 มาเป็นหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 และเป็นหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

(3) พยายามใช้การศึกษาช่วยแก้ปัญหาของบุคคลและสังคมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะให้เหมาะสมกับคนไทยและสังคมไทย แต่การเปลี่ยนแปลงนี้ถ้าครูผู้สอนไม่เข้าใจ ก็จะทำให้มีปัญหาในการเรียนการสอน ผลที่ได้รับอาจจะไม่เป็นไปตามที่หวังไว้ ก็จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงต่อไป

- พ.ศ. 2523 ได้มีการโอนโรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดและกรมสามัญศึกษาไปสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

ลักษณะแนวทางในการบริหารการประถมศึกษาใหม่นี้ยึดหลักการตัดสินใจด้วย
คณะบุคคล คือ มีคณะกรรมการในระดับชาติ จังหวัด อำเภอ และกลุ่มโรงเรียนเป็นผู้
พิจารณาแนวทางในการจัดการศึกษาในระดับนั้น ๆ มากกว่าที่จะมอบอำนาจให้ผู้หนึ่งผู้ใด
เพียงคนเดียว เป็นแนวคิดใหม่ในการบริหารการศึกษาของไทย

การศึกษาของไทยได้พัฒนามาจนถึงจุดนี้ แม้ว่าจะมีปัญหาอย่างมากมาตามก็ตาม
แต่การศึกษาของไทยเราก็นับได้ว่าดีขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตาม การศึกษาของไทยก็ยังไม่ถึง
ขั้นที่น่าพอใจ เป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาทุกคน รวมถึงประชาชนทุกคนด้วย
ที่จะต้องช่วยกันแก้ไขและสร้างสรรค์ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จาก
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษา คือ การ
ปฏิรูปการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น วิเคราะห์เป็น และสร้าง
องค์ความรู้ได้ ซึ่งจะส่งผลให้เด็กสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเต็มตามศักยภาพแห่งตน